

De procedure voor het internationale sportarbitragehof CAS¹

In deze bijdrage staat de procedure voor het internationale sportarbitragehof CAS centraal. De historie en ontwikkeling van het CAS zullen uitvoerig worden besproken, waarbij eveneens uitgebreid zal worden ingegaan op de belangrijkste procedurele aspecten in het kader van CAS-arbitrage, in het bijzonder hoe een arbitrageprocedure bij het CAS in grote lijnen verloopt. De rol die het CAS vandaag de dag voor de internationale sportgemeenschap vervult is van zeer groot belang en het CAS wordt met recht gezien als een onafhankelijk arbitrage-tribunaal met sportspecifieke kennis en wereldwijde erkenning.

1. Inleiding

Sinds de datum van oprichting in 1983 is het aantal procedures bij het hoogste onafhankelijke internationale sportarbitragehof te Lausanne in Zwitserland, het Court of Arbitration for Sport (hierna: het CAS), ook wel genoemd het *Supreme Court of World Sport*, almaar toegenomen. De laatste 15 jaar is er zelfs een significante stijging waarneembaar. Tot aan 2002 werden er in totaal 371 CAS-procedures geregistreerd. In 2014 en 2015 waren dat er achtereenvolgens 427 en 498. In 2016 alleen al, werden er op 1 na 600 procedures bij het CAS aanhangig gemaakt.² De officiële cijfers voor jaargang 2017 zijn thans nog niet gepubliceerd, maar voor zover bekend werden ook in 2017 tegen de 600 procedures in behandeling genomen door het CAS.

Alhoewel nog steeds relatief weinig Nederlandse partijen gebruikmaken van (en bekend zijn met) deze internatio-

nale rechtsgang in de sport, wordt het CAS vandaag de dag wereldwijd gezien als een zeer gerespecteerd arbitrage-instituut.³ Vanwege de specialistische kennis die aanwezig is en de snelheid in procedures, verkrijgt procederen bij het CAS de voorkeur boven de gewone rechter, alhoewel dat zo nu en dan ook tot het uiterste wordt getest. Zeer recent nog in de zaak *Pechstein* werd het CAS-systeem stevig aan de tand gevoeld.⁴ Ook in een andere recente (Belgische) zaak, *Seraing v. FIFA*, werd de bevoegdheid van het CAS in twijfel getrokken.

In deze bijdrage staat de procedure voor het internationale sportarbitragehof CAS centraal. Na bespreking in het eerste gedeelte van deze bijdrage van de historie en ontwikkeling van het CAS vanaf 1983 tot aan de dag van vandaag, zal in het tweede gedeelte een uitvoerige beschrijving volgen van de belangrijkste procedurele aspecten omtrent CAS-arbitrage, in het bijzonder hoe een arbitrageprocedure bij het CAS in grote lijnen verloopt.

* Mr. Frans de Weger is advocaat bij en oprichter van BMDW Advocaten te Haarlem en sinds 1 januari 2015 arbiter bij het Court of Arbitration for Sport (CAS), het hoogste internationale arbitragehof in de sport, gevestigd in Lausanne, Zwitserland. De Weger is onder meer auteur van het boek *The Jurisprudence of the FIFA Dispute Resolution Chamber*, alsmede coauteur van de boeken *CAS and Football: Landmark Cases* en *Yearbook of International Sports Arbitration 2016*.

1. Van dit artikel is een eerdere versie verschenen in het *Tijdschrift voor Arbitrage*; TvA 2018, afl. 1. Onderhavige bijdrage is een geactualiseerde versie van voornoemd artikel en tot stand gekomen in samenwerking met mr. A.L. Al, thans stagiair bij BMDW Advocaten.

2. De statistieken zijn beschikbaar op de website van het CAS, zie www.tas-cas.org/fileadmin/user_upload/CAS_statistics_2016_.pdf (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018). Opvallend is dat op nationaal niveau bij de Arbitragecommissie van de KNVB nu juist een duidelijke afname waarneembaar is van het aantal jaarlijks geregistreerde zaken. In het seizoen 2009/2010 waren dat er in het betaald voetbal nog 22. In de seizoenen vanaf 2013/2014 tot aan het vorige seizoen 2017/2018, waren dat ongeveer 10 arbitrageprocedures per seizoen.

3. Zie onder meer J. Paulsson, 'Assessing the Usefulness and Legitimacy of CAS', in: A. Duval & A. Rigozzi (red.), *Yearbook of International Sports Arbitration 2015*, Den Haag: T.M.C. Asser Press 2016, p. 4.

4. Met name internationaal is er veel literatuur beschikbaar over het CAS. Zie onder meer het gezaghebbende en aanbevelenswaardige handboek van D. Mavromati & M. Reeb, *The Code of the Court of Arbitration for Sport*, Deventer: Wolters Kluwer 2015; *CAS and Football: Landmark Cases* en *Yearbook of International Sports Arbitration 2016* (beide boeken zijn uitgegeven door T.M.C. Asser Press in respectievelijk 2011 en 2016); A. Rigozzi e.a., 'International Sports Arbitration', *The European Arbitration Review* 2017. Nationaal is er relatief weinig literatuur beschikbaar, zie onder meer een bijdrage van D. Koolaard, 'Geschilbeslechting en Tuchtrect', in: G.A. Hahn & S.F.H. Jellinghaus (red.), *Capita Selecta Sportrecht*, Apeldoorn: Maklu 2018. Zie ook bijdragen van O.L.O. de Witt Wijnen, 'De Court of Arbitration for Sport, Een beschouwing naar aanleiding van een Bundel', TvA 2009/29 en R. Vermeer, 'Korte beschrijving van de procedure voor het internationale sporttribunaal CAS', *TvS&R* 2009, afl. 3, p. 124-127.

Daarbij zal als leidraad dienen het door het CAS opgestelde procedureel reglement, de *Code of Sports-Related Arbitration* (hierna: de CAS Code), waarvan de laatste editie per 1 januari 2017 is ingegaan.⁵

2. Historische ontwikkeling

In 1981, kort na zijn benoeming als voorzitter van het Internationaal Olympisch Comité (hierna: het IOC), kwam (wijlen) Juan Antonio Samaranch met het idee om een sportspecifiek orgaan op te richten dat belast zou gaan worden met de internationale sportgeschillen. Het jaar daarop, in 1982, werd (eveneens wijlen) IOC-lid Kéba Mbaye, destijds rechter bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag, aangesteld als voorzitter van een werkgroep die onderzoek moest doen naar een dergelijk orgaan. Het doel was om een flexibel, gespecialiseerd en niet te duur arbitrageorgaan op te richten dat zich volledig zou gaan richten op de internationale sportgeschillen. Met het creëren van een internationaal arbitragehof moest uiteindelijk worden bewerkstelligd dat alle internationale sportgeschillen 'within the family of sport' zouden worden opgelost. In 1983 werd het CAS opgericht en per 30 juni 1984 officieel operationeel.⁶

In de eerste jaren waren er echter nog relatief weinig procedures bij het CAS, omdat er met name in het begin de nodige scepsis bij de sportbonden bestond, in het bijzonder ten aanzien van de onafhankelijkheid van het CAS ten opzichte van het IOC. De eerste sportbond die zich aansloot bij het CAS en die bereid was zijn uitspraken in hogerberoepsprocedures door het CAS te laten toetsen, was de Internationale Paardenbond (hierna: FEI). Nadien volgden nog vele sportbonden, waaronder de internationale voetbalbond FIFA, die zich (echter pas) in 2001 bij het CAS aansloot.⁷ In dat kader is het interessant om te vermelden dat de internationale voetbalzaken heden ten dage ook de meerderheid van de sportzaken betreffen die bij het CAS worden behandeld.⁸ Er is zelfs een aparte 'voetballijst' waarop arbiters staan vermeld. Op die lijst staan de arbiters met zeer specialistische kennis van het internationale 'voetbalrecht'.⁹

Niet alleen onlangs nog in de *Pechstein*-zaak, en in de zaak *Seraing v. FIFA*, zoals al kort vermeld in de inleiding en waarover hierna nog meer, maar ook in het verleden, is de onafhankelijkheid van het CAS een aantal malen door partijen in twijfel getrokken. Voor het eerst was dat in de zogeheten *Gundel*-zaak. Gundel diende in 1992, nadat hij in een CAS-procedure deels in het ongelijk was gesteld, een verzoek tot vernietiging in bij het hoogste Zwitserse rechtcollege, het Zwitserse Federale Hof (ook

wel *Swiss Federal Court*), omdat hij vond dat het CAS niet voldeed aan de voorwaarden voor onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

In de daaropvolgende uitspraak van 15 maart 1993 van het Zwitserse Federale Hof, werd het CAS voor het eerst officieel erkend als een volwaardig arbitrageorgaan.¹⁰ Echter, de *Gundel*-uitspraak was wel reden om nog eens kritisch naar de relatie met het IOC te kijken, onder meer omdat het CAS vrijwel volledig gefinancierd werd door het IOC, het IOC de CAS-statuten kon wijzigen en het IOC en de voorzitter de bevoegdheid hadden om de CAS-leden te benoemen.

De *Gundel*-zaak leidde uiteindelijk dan ook tot een eerste grote hervorming van het CAS. De grootste hervorming was de oprichting van het *International Council of Arbitration for Sport* (het ICAS), dat als het ware het IOC moest vervangen en zou toezien op de administratie en financiën van het CAS. Vandaag de dag heeft het ICAS als taak om de beslechting van sportgerelateerde geschillen die dienen bij het CAS middels arbitrage en mediation te faciliteren.

Een andere belangrijke verandering die plaatsvond naar aanleiding van de *Gundel*-zaak, was de oprichting van twee formele divisies: de 'Ordinary Arbitration Division' en de 'Appeals Arbitration Division'. Op deze wijze werd een duidelijke(re) scheiding aangebracht tussen de hogerberoepszaken en de arbitragezaken die in eerste aanleg aan het CAS werden voorgelegd.

De jaren na de *Gundel*-zaak was het wat betreft 'onafhankelijkheidskwesties' enige tijd rustig, maar er vond wel een verdere uitbreiding plaats van het CAS. Zo werd er in 1999 bijvoorbeeld ook in een mediationprocedure vanuit het CAS voorzien door middel van een daarvoor speciaal opgerichte *Mediation Division*. Deze mogelijkheid wordt heden ten dage nog steeds aangeboden.

In 2003, 10 jaar na de *Gundel*-zaak, werd de onafhankelijkheid van het CAS echter opnieuw aan de kaak gesteld. Het betrof wederom een vernietigingsprocedure bij het Zwitserse Federale Hof, na een uitspraak van het CAS waar ditmaal het IOC direct als partij bij betrokken was. In deze zogeheten *Lazutina*-zaak bevestigde het Zwitserse Federale Hof weliswaar dat het CAS door de *Paris Agreement* van 22 juni 1994, waarin de oprichting van het ICAS en de wijzigingen binnen het CAS uiteindelijk werden vastgelegd, inderdaad voldoende onafhankelijk was van het IOC om in een geschil met het IOC als partij te beslissen, maar het Zwitserse Hof liet in de uitspraak

5. De CAS Code is te vinden op de website van het CAS, zie www.tas-cas.org (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

6. Het jurisprudentiële leven van het CAS begon met een uitspraak in 1986 in een zaak tussen een Zwitserse hockeyclub en de Zwitserse hockeybond; zie *Niederhasli Hockey Club v. Swiss Federal Hockey Federation* (Unreported, CAS, Docket No. CAS 86/02, 1986).

7. De toename van procedures bij het CAS van de laatste vijftien jaar kan ook mede verklaard worden doordat de FIFA zich in 2001 aansloot bij het CAS. Heden ten dage worden er ongeveer 2000 procedures op jaarbasis aangespannen bij FIFA's interne geschilbeslechtsingsorganen.

8. Ongeveer 65% van de CAS-procedures betreffen voetbalgerelateerde zaken; zie de bijdrage van A. Duval & B. van Rompuy, 'Protecting Athletes' Right to a Fair Trial Through EU Competition Law: The Pechstein Case', in: *Fundamental Rights in International and European Law, public and private perspectives*, Den Haag: T.M.C. Asser Press 2006, p. 274.

9. Zie www.tas-cas.org/en/arbitration/list-of-arbitrators-football-list.html (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

10. Zie SFT 15 maart 1993, 4P.217/1992.

ook blijken dat er ook nog wel ruimte voor verbetering was.¹¹

Alhoewel het CAS de jaren nadien verder kon bouwen op de gedane uitspraken in de *Gundel*- en de *Lazutina*-zaak, werd ook onlangs nog het CAS-systeem wederom op de proef gesteld. In de *Pechstein*-zaak achtte de Duitse schaatsster Claudia Pechstein het CAS niet bevoegd om kennis te nemen van haar dopingzaak omdat zij de arbitrageclausule ten faveure van het CAS niet vrijwillig zou hebben getekend. Het CAS¹² (alwaar de zitting in besloten vorm plaatsvond ondanks haar verzoek tot het houden van een openbare zitting), en ook het Zwitserse Federale Hof,¹³ lieten blijken dat zij geen probleem hadden met de geldigheid van de arbitrageclausule.¹⁴ Het CAS bekrachtigde de uitspraak van de Tuchtcommissie van de Internationale Schaatsbond (ISU), in welke zaak zij schuldig werd bevonden aan de manipulatie van haar bloed. Deze uitspraak was het begin van een lange reeks aan civiele procedures in haar thuisland Duitsland.

In een eerstvolgende procedure voor de civiele rechter in Duitsland beriep Pechstein zich (pas voor het eerst) op de ongeldigheid van de arbitrageclausule. Nadat het Landgericht¹⁵ en ook het Oberlandesgericht¹⁶ in München een oordeel hadden geveld, werd uiteindelijk door het Bundesgerichtshof, de hoogste Duitse rechter, beslist dat 'verplichte' arbitrageclausules ten gunste van het CAS geldig zijn en dat het CAS een onafhankelijk arbitragetribunaal is, onder meer omdat de controle op het CAS wordt gewaarborgd door het Zwitserse Federale Hof.¹⁷ Ondanks de uitspraak van het Bundesgerichtshof, deed de *Pechstein*-saga het CAS-systeem toch wel enige tijd op zijn grondvesten schudden.¹⁸ Immers, indien het Bundesgerichtshof een voor het CAS negatieve uitspraak zou hebben gedaan, had dat kunnen betekenen dat het CAS niet meer door iedere jurisdictie zou worden erkend als onafhankelijk instituut. Dat zou ook de uniformiteit van de uitspraken in het internationale sportrecht niet ten goede zijn gekomen. Ook naar aanleiding van de *Pechstein*-zaak is er wederom een aantal wijzigingen in de CAS Code doorgevoerd, in die zin dat atleten indirect meer zeggenschap hebben gekregen bij het CAS.¹⁹

Pechstein heeft na de voor haar negatieve uitspraak van het Bundesgerichtshof ook nog beroep ingesteld bij het grondwettelijk hof in Duitsland, het Bundesverfassungsgericht. Daarnaast had Pechstein ook, al in 2010, een zaak opgestart bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg. Alhoewel de procedure van Pechstein voor het Bundesverfassungsgericht op moment van schrijven nog loopt, is zeer recent wel door het EHRM een uitspraak gedaan.²⁰

In die uitspraak van 2 oktober 2018 oordeelde het EHRM dat er in de zaak van Pechstein uiteindelijk geen sprake was van een 'vrijwillige' aanvaarding van het arbitragebeding. Het EHRM toetste zodoende de procedure bij het CAS aan de vereisten uit artikel 6 EVRM en concludeerde dat de procedure bij het CAS voldoet aan alle waarborgen voor een eerlijk proces.

Alhoewel het EHRM bevestigde dat het CAS een onafhankelijke en onpartijdige instelling is, werd wel benadrukt dat het openbare karakter van juridische procedures een fundamenteel beginsel is zoals volgend uit artikel 6 lid 1 EVRM.²¹ Derhalve had in de zaak *Pechstein*, zo oordeelde het EHRM, een openbare zaak moeten worden toegeestaan, zeker nu Pechstein daar in de disciplinaire zaak om had verzocht en er ook geen reden was om dit verzoek te weigeren.²² Het ICAS overweegt momenteel, zoals dat ook in het persbericht van het CAS naar aanleiding van de uitkomst in deze zaak naar voren komt, de mogelijkheid om openbare hoorzittingen te houden in de toekomstige en veel grotere gebouwen in het Palais de Beaulieu in Lausanne.²³

Zoals gezegd was ook in een andere recente zaak, ditmaal voor de Belgische rechter, onder andere de bevoegdheid van het CAS onderwerp van geschil.²⁴ In de zaak *Seraing v. FIFA* startte de Belgische club RFC Seraing United een juridische kruistocht (bijgestaan door het investeringsfonds Doyen) tegen onder meer de FIFA met betrekking tot FIFA's verbod op third party ownership. Nadat het CAS en het Zwitserse Federale Hof de Belgische club in het ongelijk hadden gesteld, vocht de Belgische club, ditmaal met meer succes, de door de FIFA opgelegde sanctie naar aanleiding van het CAS-vonnissen, bij de Belgi-

11. Zie SFT 27 mei 2003, 4P.267, 268, 269 en 270/2000.

12. Zie CAS 2009/A/1912 en CAS/2009/A/1913, 25 november 2009.

13. Zie SFT 10 februari 2010, 4A_612/2009 en SFT 28 september 2010, 4A_144/2010.

14. Zie A. Duval & B. van Rompuy, 'The Compatibility of Forced CAS Arbitration with EU Competition Law: Pechstein reloaded', https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2621983 (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

15. Zie LG München 26 februari 2014, Az. 37 O 28331/12.

16. Zie OLG München 15 januari 2015, Az. U 1110/14.

17. Zie vonnis Bundesgerichtshof van 7 juni 2016 – KZR 6/15.

18. Zie A. Duval, 'The BGH's Pechstein Decision: A Surrealist Ruling', www.asser.nl/SportsLaw/Blog/post/the-bgh-s-pechstein-decision-a-surrealist-ruling (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

19. Zie J. Vanenburg, 'De Pechstein-saga: is het einde in zicht?', *TvS&R* 2016, afl. 1/2, p. 8-14.

20. EHRM 2 oktober 2018, *ECHR* 324 (2018).

21. Zie A. Duval, 'The "Victory" of the Court of Arbitration for Sport at the European Court of Human Rights: The End of the Beginning for the CAS', www.asser.nl/SportsLaw/Blog/post/the-victory-of-the-court-of-arbitration-for-sport-at-the-european-court-of-human-rights-the-end-of-the-beginning-for-the-cas (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

22. Press release ECHR 324, 2 oktober 2018.

23. Media release CAS, 'The ECHR recognizes that CAS fulfils the requirements of independence and impartiality', 2 oktober 2018.

24. Brusselse Hof van Beroep 29 augustus 2018, 2016/AR/2048.

sche rechter aan. In zijn uitspraak van 29 augustus 2018 meende het Brusselse Hof van Beroep onder meer dat de geldigheid van de arbitrageclausule met verwijzing naar het CAS zoals opgenomen in de statuten van de FIFA in strijd was met Belgisch recht.²⁵ Volgens het Brusselse Hof van Beroep was de arbitrageclausule in de FIFA-reglementen onder Belgisch recht (alsmede de Conventie van New York²⁶) niet specifiek genoeg, omdat de clausule niet beperkt was tot een 'defined legal relationship'.²⁷

Ook deze uitspraak zal echter verder niet direct grote gevolgen hebben voor internationale sportarbitrage en het CAS-systeem *an sich* (daarover had het Brusselse Hof zich verder ook niet uitgelaten; de arbitrageclausule met verwijzing naar het CAS in algemene zin werd immers niet illegaal bevonden). Echter – alhoewel ook met deze Belgische uitspraak de uitspraak in *Pechstein* volledig overeind blijft, te weten dat het CAS een onafhankelijke en onpartijdige instelling is – tonen de langslpende zaken *Pechstein* en *Seraing v. FIFA* eens te meer aan dat het CAS(-systeem) ook door nationale rechters en rechterlijke instellingen (zoals dus het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, maar denk bijvoorbeeld ook aan het Europees Hof van Justitie in geval van prejudiciële vragen) met een kritische bril bekeken wordt en zal worden.²⁸

3. Procedurele aspecten

Een beschrijving van de historie van het CAS is niet alleen interessant vanuit historisch oogpunt en om het CAS vandaag de dag te kunnen plaatsen binnen (en ook buiten) de internationale sportgemeenschap, maar de historische ontwikkeling verklaart ook deels de structuur van de CAS Code alsmede de verdere ontwikkeling daarvan. Aandacht zal nu worden besteed aan de procedurele aspecten die een rol spelen bij CAS-arbitrage, waarbij zoals vermeld als leidraad zal worden aangehouden het door het CAS opgestelde reglement, de zogeheten CAS Code. Omdat verreweg de meeste zaken die bij het CAS worden aangespannen beroepsprocedures betreffen – ter illustratie, van de 599 zaken bij het CAS in jaargang 2016 werden 'slechts' 100 procedures in eerste aanleg geregistreerd – zal derhalve in het vervolg van deze bijdrage de nadruk worden gelegd op de hogerberoepsprocedure en zal deze procedure dan ook als vertrekpunt hebben te gelden. Relevante en vermeldenswaardige afwijkingen in de CAS Code die uitsluitend gelden voor de eerste-

aanlegprocedure en die aldus niet van toepassing zijn op de hogerberoepsprocedure bij het CAS zullen daarbij nog wel, zij het kort, worden uitgelicht.

3.1. Jurisdictie

De zaak kan in beroep door het CAS worden behandeld indien het een beroep betreft tegen een beslissing van een federatie, associatie of sportgerelateerde instantie onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat in de eerste plaats de statuten of reglementen van de betreffende sportinstantie daarin voorzien. Een en ander volgt met zoveel woorden uit artikel R.47 van de CAS Code. Ter introductie zij in dit kader vermeld dat een sporter in beginsel middels het lidmaatschap (dat kan voortvloeien uit een arbeidsovereenkomst, een licentie, een deelnameformulier of een direct lidmaatschap van een sportbond) gebonden is aan de statuten en reglementen van die betreffende sportbond. Middels het lidmaatschap, hetzij rechtstreeks dan wel via het lidmaatschap van zijn vereniging welke lid is van de bond, heeft de sporter immers de uit die lidmaatschapsverhouding voortvloeiende verplichtingen 'vrijwillig' aanvaard. Zoals al eerder is besproken, stond deze 'vrijwillige' aanvaarding in de rechtspraak nu juist ter discussie.²⁹

Voor de vaststelling van de jurisdictie van het CAS – even daargelaten de discussie over de al dan niet 'vrijwillige' aanvaarding – zal verder vast moeten komen te staan dat de bevoegdheid van het CAS is opgenomen in de statuten of reglementen van de betreffende sportbond. In de statuten en reglementen van veel internationale sportbonden is bepaald dat internationale geschillen met uitsluiting van de burgerlijke rechter door geschilbeslechtende instanties of arbitragecommissies worden beslecht en dat het CAS, veelal in beroep, bevoegd is om van een geschil kennis te nemen.³⁰ In geval van een internationaal voetbalrechtelijk geschil, bijvoorbeeld, is in de FIFA-reglementen opgenomen dat tegen uitspraken van FIFA's interne geschilbeslechtsorganen binnen 21 dagen beroep kan worden ingesteld bij het CAS. Indien niet uit de statuten of reglementen van de betreffende sportinstantie volgt of beroep kan worden ingesteld, kan de zaak ook door het CAS worden behandeld indien partijen zulks in een arbitrageovereenkomst zijn overeengekomen. Uit die tussen partijen gesloten overeenkomst dient dan te volgen dat het CAS bevoegd is om over een eventueel te rijzen geschil te oordelen.

25. Zie A. Duval, 'Seraing vs. FIFA: Why the rumours of CAS's death have been greatly exaggerated', www.asser.nl/SportsLaw/Blog/post/seraing-vs-fifa-why-the-rumours-of-cas-s-death-have-been-greatly-exaggerated (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

26. Verdrag tot erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse arbitrale vonnissen.

27. Het valt te verwachten dat de FIFA de 'CAS-clausule' in haar statuten zal herschrijven en nader zal specificeren.

28. In deze zaak was ook de financiële onafhankelijkheid van het CAS onderwerp van geschil, meer specifiek in termen van omzet met betrekking tot de FIFA. Zie H. Stutzer, M. Bösch & S.M. Hohler, 'Switzerland: The Independence of CAS confirmed', <http://thouvenin.com/wp-content/uploads/2018/04/20180403Arbitration-Newsletter-Switzerland-.pdf> (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

29. Koolaard verwijst in dit kader naar het feit dat atleten voor een zogeheten 'Hobson-keuze' worden geplaatst. Een atleet kan een deelnameformulier met de daarin opgenomen arbitrageclausule ondertekenen of niet, doch een weigering zal tot gevolg hebben dat hij niet mag deelnemen aan het betreffende sportevenement. Zie D. Koolaard, 'Geschilbeslechting en Tuchtrect', in: G.A. Hahn & S.F.H. Jellinghaus (red.), *Capita Selecta Sportrecht*, Apeldoorn: Maklu 2018.

30. Het onderscheid tussen geschilbeslechting en arbitrage is van essentieel belang omdat een uitspraak van een arbitragecommissie geëxecuteerd kan worden op basis van het Verdrag tot erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse arbitrale vonnissen (Conventie van New York). Een uitspraak van een geschilbeslechtende instantie daarentegen kan in beginsel alleen via de verenigingsrechtelijke weg worden afgedwongen.

In het kader van de jurisdictie is tevens nog vereist, zo blijkt ook uit de CAS Code, dat de interne juridische instanties van de federatie, associatie dan wel sportgerelateerde instantie, die beschikbaar zijn voor de appelland, moeten zijn uitgeput alvorens de stap naar het CAS kan worden gemaakt. Zulks ook vanuit de gedachte dat een lokale remedie altijd nog beter is dan een complex internationaal proces.³¹ Dit wordt ook ambtshalve gecontroleerd door het CAS.³²

Tot slot zij nog vermeld dat ook de weigering van een sportinstantie om een beslissing te nemen, de zogeheten 'denial of justice', als een appellabele beslissing kan worden aangemerkt. Denk bijvoorbeeld aan een brief waarin de sportinstantie aangeeft de zaak niet in behandeling te nemen. Het is derhalve niet de vorm (hetgeen veelal wel vaak een indicatie geeft), maar de inhoud die daarvoor bepalend is. Ook het niet tijdig nemen van een beslissing kan onder omstandigheden als een beslissing worden aangemerkt. In dergelijke gevallen moet vaststaan dat de sportinstantie niet binnen een redelijke tijdperiode een finale uitspraak heeft gedaan.³³

3.2. Processtukken

Een hogerberoepsprocedure bij het CAS vangt aan op het moment dat de appelland een Verklaring van Beroep ('Statement of Appeal') indient. Deze moet voldoen aan de vereisten zoals bepaald in artikel R.48 CAS Code. Zo moet daarin worden opgenomen (i) de naam en het volledige adres van de geïntimeerde, (ii) het petitum, (iii) de naam van de arbiter die de appelland wenst te benoemen (tenzij een verzoek is gedaan tot de benoeming van een zogeheten 'sole arbitrator', waarover hierna nog meer), en (iv) een eventueel verzoek door appelland tot opschorting van de tenuitvoerlegging van de bestreden beslissing waartegen beroep is ingediend. Voor een succesvol verzoek tot opschorting is van belang dat aan drie cumulatieve gronden wordt voldaan: (i) de voorziening moet noodzakelijk zijn teneinde onherstelbare schade bij de verzoeker te voorkomen, (ii) de aanwezigheid van de kans op slagen van de zaak ten principale, en (iii) de belangen van de verzoeker moeten een voorlopige voorziening rechtvaardigen.³⁴ Gedacht kan in dit kader bijvoorbeeld worden aan de schorsing van een straf in eerste aanleg. Let wel, dit verzoek hoeft weer niet te worden gedaan indien het een beslissing van monetaire aard betreft.³⁵

Tevens dient bij de Verklaring van Beroep te worden bijgevoegd (v) een kopie van de bestreden beslissing alsmede (vi) een kopie van de statuten of reglementen of de arbitrageovereenkomst waaruit volgt dat het CAS

bevoegd is om over het geschil te oordelen. Tegelijkertijd dient ook nog een 'registratiefee', de zogeheten *CAS Court Office fee*, van CHF 1000 te worden betaald.

Indien aan een van de genoemde voorwaarden niet is voldaan, verkrijgt de appelland eenmalig de gelegenheid om een en ander op korte termijn te herstellen. Indien dan alsnog niet aan een van de voorwaarden wordt voldaan, wordt de zaak niet in behandeling genomen door het CAS. Opgemerkt zij dat deze herstelmogelijkheid niet geldt in geval van ernstige procedurefouten.

Zoals aangegeven dient in de Verklaring van Beroep een arbiter te worden vermeld die voorkomt op de gesloten lijst. Thans staan er 367 arbiters op de gesloten algemene lijst van arbiters,³⁶ van wie er 92 arbiters eveneens zijn opgenomen op de zogeheten 'voetballijst'.³⁷ In de regel benoemt het ICAS uitsluitend arbiters met een gedegen juridische kennis, die een erkende status hebben binnen het 'sportrecht' en/of de internationale arbitrage, goede kennis van de sport in het algemeen en een goede beheersing van (in ieder geval) de Engelse taal hebben.

Het is van groot belang dat het petitum duidelijk is omschreven, de zogeheten 'requests for relief'. Een valkuil kan bijvoorbeeld zijn dat te weinig wordt gevorderd terwijl recht op meer zou hebben kunnen bestaan, met het risico dat zich dan kan verwezenlijken dat niet meer zal worden toegewezen omdat het Panel niet buiten het petitum kan gaan (*non ultra petitum*).

Bij gebreke van een tijdlimiet die zou moeten volgen uit de statuten of reglementen van de federatie, associatie of sportgerelateerde instantie, of uit een eerdere overeenkomst, is de hogerberoepstermijn 21 dagen vanaf het moment dat de beslissing is ontvangen. Dit is een fatale termijn, te late indiening leidt tot niet-ontvankelijkheid. Dit is vaste rechtspraak van het CAS.³⁸

In navolging op de Verklaring van Beroep dient vervolgens binnen 10 dagen na verstrijking van de termijn voor indiening van de Verklaring van Beroep, het Beroepschrift, de 'Appeal Brief', te worden ingediend, tenzij er in de Verklaring van Beroep een verzoek tot uitstel voor indiening van het Beroepschrift is gedaan (hetgeen in de regel een eerste keer wordt verleend).³⁹

In het Beroepschrift dient de appelland een omschrijving te geven van (i) de feiten en de juridische argumenten die aanleiding geven tot het instellen van beroep, tezamen met (ii) het benodigde bewijs. In het Beroepschrift dienen ook (iii) de namen van de getuigen te worden vermeld en een korte samenvatting van de te verwachten getuigenis en (iv) de namen van eventuele experts en

31. Zie D. Mavromati & M. Reeb, *The Code of the Court of Arbitration for Sport*, Deventer: Wolters Kluwer 2015, p. 390. Zie ook CAS 2008/A/1571, 15 december 2008.

32. Zie o.a. CAS 2002/A/395, 19 november 2002.

33. Zie o.a. CAS 2005/A/944, 7 juni 2006.

34. Zie artikel R.37 CAS Code alsmede o.a. CAS 2010/A/2071, 22 juli 2010 en CAS 2008/A/1528 en CAS 2008/A/1546, 28 augustus 2008.

35. Zie o.a. CAS 2004/A/780, 6 januari 2005.

36. Zie www.tas-cas.org/en/arbitration/list-of-arbitrators-general-list.html (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

37. Zie www.tas-cas.org/en/arbitration/list-of-arbitrators-football-list.html (laatstelijk bezocht op 19 oktober 2018).

38. Zie o.a. CAS 2011/A/2327, 26 januari 2011.

39. Zie o.a. CAS 2009/A/1752 en CAS 2009/A/1753, 10 juni 2010 en CAS 2014/A/3482, 17 september 2014.

andere bewijsverzoeken.⁴⁰ In tegenstelling tot de Verklaring van Beroep is deze termijn niet direct fataal en leidt te late indiening niet automatisch tot niet-ontvankelijkheid.⁴¹

Nadat ook de geïntimeerde een arbiter heeft gekozen, hetgeen gedaan moet worden binnen 10 dagen na ontvangst van de Verklaring van Beroep, wordt de geïntimeerde via het CAS Court Office in de gelegenheid gesteld om een Verweerschrift, de zogeheten 'Answer', in te dienen. Dat dient te gebeuren binnen 20 dagen na ontvangst van de gronden van het beroep (veelal het Beroepschrift, en soms de Verklaring van Beroep indien de appelland heeft aangegeven dat de Verklaring van Beroep moet worden aangemerkt als het Beroepschrift).⁴² In het Verweerschrift dient te zijn opgenomen (i) een eventueel onbevoegdheidsverweer, (ii) het inhoudelijk verweer en (iii) het benodigde bewijs waarop het verweer steunt. Net als in het Beroepschrift, dienen ook in het Verweerschrift te worden opgenomen (iv) de namen van de getuigen en een korte samenvatting en (v) de namen van eventuele experts, en andere bewijsverzoeken. Ook ten aanzien van de termijn voor het Verweerschrift geldt dat, eveneens in tegenstelling tot de Verklaring van Beroep, deze termijn niet automatisch fataal is en het CAS hier flexibeler mee om kan gaan.⁴³

Partijen zijn verder ook niet meer gerechtigd, tenzij beide partijen anderszins overeenkomen of de President van het Panel dit vanwege bijzondere omstandigheden bepaalt, om na indiening van het Beroepschrift en het Verweerschrift hun verzoeken c.q. verweren te wijzigen c.q. aan te vullen, dan wel nieuwe producties in het geding te brengen of het bewijs verder aan te vullen. Het is wel nog toegestaan om (bijv. nieuwe) jurisprudentie over te leggen in de procedure.⁴⁴

De procedure in eerste aanleg ten aanzien van de indiening van processtukken is anders dan in de hogerberoepsprocedure. In de eerstaanlegprocedure dient allereerst een zogeheten 'Request for Arbitration' te worden ingediend, waarin kort de feiten en juridische argumenten uiteen worden gezet, waarop de verweerder kort kan reageren middels een verweerschrift. Vervolgens zal in de 'Statement of Claim' en de daaropvolgende 'Response' door respectievelijk verzoeker en verweerder uitgebreid inhoudelijk op de zaak worden ingegaan.⁴⁵

3.3. Het 'de novo'-karakter van CAS-arbitrage

Kenmerkend aan CAS-arbitrage is dat het Panel zowel de feiten als het recht volledig opnieuw zal bekijken, zoals volgt uit artikel R.57 CAS Code, het zogeheten 'de novo'-

karakter van de CAS-procedures. In dat kader is ook paragraaf 3 van datzelfde artikel nog interessant om melding van te maken. Het Panel heeft immers de mogelijkheid om bewijs uit te sluiten indien dat bewijs ook al in eerste aanleg beschikbaar was of redelijkerwijs reeds in het bezit van een van de partijen had kunnen zijn. Het merendeel van de CAS-jurisprudentie wijst uit dat Panels zich over het algemeen terughoudend opstellen ten aanzien van deze mogelijkheid.⁴⁶ Zulks temeer indien het bijvoorbeeld een hoger beroep betreft tegen een beslissing van een interne sportinstantie waarbij die interne geschillenprocedure geen formele arbitrageprocedure betreft, denk aan uitspraken van FIFA's geschilbeslechtende instanties, zoals de FIFA DRC en PSC.

3.4. Toepasselijk recht

Het toepasselijk recht is een heet hangijzer bij CAS-arbitrage. Op basis van de CAS Code, meer specifiek artikel R.58, is bepaald dat het geschil zal worden beslecht op basis van de toepasselijke reglementen en subsidiair op grond van het door partijen gekozen recht of in afwezigheid daarvan op grond van het recht van het land waar de federatie, associatie of sportgerelateerde instantie is gezeteld die de beslissing waartegen beroep is ingesteld heeft genomen of volgens het recht dat het Panel, hetgeen het zal moeten motiveren, het meest geëigend acht. Artikel R.58 CAS Code vindt zijn wortels in artikel 187 Swiss Private International Law Act, welk artikel op basis van de *lex arbitri* – CAS is gezeteld in Zwitserland – van toepassing is op internationale arbitrage, waaruit volgt dat het CAS het geschil beslecht op basis van het door partijen overeengekomen recht.

De 'voetbaljurisprudentie' van het CAS in hogerberoepszaken ten aanzien van het toepasselijk recht was echter tot voor kort niet bepaald eensluidend, met name niet indien partijen een expliciete rechtskeuze hebben gemaakt voor een bepaald nationaal rechtstelsel. Het merendeel van de (veelal recentere) CAS-jurisprudentie alsmede gezaghebbende literatuur wijst uit dat partijen impliciet een rechtskeuze hebben gemaakt voor het CAS middels artikel R.58 CAS Code en dat dit artikel de keuzevrijheid van partijen danig heeft ingeperkt. Dit is in het bijzonder van belang indien het een voetbalgerelateerde hogerberoepsprocedure bij het CAS betreft, omdat uit artikel 57 lid 2 van de FIFA Statuten volgt dat het CAS primair de FIFA-reglementen en subsidiair Zwitsers recht zal toepassen. Dat kan een spanningsveld opleveren indien partijen een expliciete rechtskeuze hebben gemaakt voor een nationaal rechtstelsel dat afwijkt. Omdat de FIFA-reglementen echter zijn opgesteld tegen de achtergrond van het Zwitserse recht, geven Panels er vandaag de dag veelal de voorkeur aan om eerst Zwitsers recht

40. Zie artikel R.51 CAS Code.

41. Zie o.a. CAS 2011/A/2576, 31 augustus 2012.

42. Zie artikel R.55 CAS Code.

43. Zie o.a. CAS 2011/A/2625, 19 juli 2012.

44. Zie o.a. CAS 2006/A/1192, 21 mei 2007.

45. Zie resp. artikel R.38, R.39 en R.44 CAS Code.

46. Zie o.a. CAS 2012/A/2797, 26 juli 2012. Zie ook D. Mavromati, 'The CAS Panel's Right to Exclude Evidence Based on Article R57 Para. 3 CAS Code: A Limit to CAS Full Power of Review?', *CAS Bulletin* 2014/2.

toe te passen indien het kwesaties van interpretatie aangaande de FIFA-reglementen betreffen. Voor kwesaties die niet zijn geregeld in de FIFA-regelgeving, speelt dan pas subsidiair het nationale recht een rol.^{47, 48}

3.5. Mondelinge behandeling

In beginsel zal het Panel na indiening van de processtukken bepalen of een mondelinge behandeling nodig is. In de regel bestaat het Panel uit drie arbiters, waarbij wordt opgemerkt dat de voorzitter van het Panel wordt benoemd door de voorzitter van de *Appeals Arbitration Division*. In de praktijk wordt in de regel alsdan een voorstel voor drie voorzitters gedaan waartegen de partij-benoemde arbiters binnen 48 uur bezwaar kunnen maken. In tegenstelling tot de hogerberoepsprocedure, geldt bij de procedure in eerste aanleg dat de voorzitter van het Panel wordt benoemd door beide partij-benoemde arbiters.⁴⁹ In beginsel bestaat een Panel aldus uit drie leden, tenzij partijen overeenstemming hebben dat het geschil beslecht dient te worden door een enkele arbiter, zoals al vermeld de zogeheten 'sole arbitrator'. Het is goed zich te realiseren dat partijen middels de benoeming van een arbiter enige invloed op het proces kunnen uitoefenen in die zin dat het van een aantal arbiters binnen bepaalde disciplines bekend is dat zij een zekere (strikte of nu juist minder strikte) lijn aanhouden in bepaalde zaken die bij het CAS dienen.

Een mondelinge behandeling kan in beginsel achterwege blijven indien het Panel zich op basis van de schriftelijke stukken voldoende geïnformeerd acht. In de praktijk zien we wel dat indien een van de partijen om een zitting verzoekt, daar in beginsel gehoor aan zal worden gegeven, waarbij wordt opgemerkt dat het Zwitserse Federale Hof relatief veel ruimte laat aan het Panel om hierin een keuze te maken. Ook indien beide partijen een zitting wensen, maar het CAS Panel dat niet nodig acht, is zulks niet per definitie in strijd met het recht om te worden gehoord.⁵⁰

Vrijwel direct na de zitting vinden de eerste beraadslagingen plaats en gaan de arbiters in debat over de zaak. Het is derhalve van groot belang (en voor partijen eveneens goed om zich te realiseren) dat de zitting in principe de laatste kans is om het Panel van het gelijk in de zaak te overtuigen.

3.6. Het vonnis en de vernietigingsprocedure

Het uiteindelijke vonnis komt tot stand op basis van meerderheid van stemmen en wordt, na toezending aan partijen, middels de website van het CAS openbaar gemaakt, tenzij partijen zijn overeengekomen dat het vonnis vertrouwelijk zal blijven.⁵¹ Het vonnis is finaal en bindend.

Vermeld zij nog dat voorafgaand aan ondertekening door de arbiters van het vonnis, de secretaris-generaal van het CAS op basis van artikel R.59 CAS Code rectificaties van tekstuele aard kan doorvoeren en ook het CAS Panel kan wijzen op fundamentele en principiële kwesaties. In tegenstelling tot de hogerberoepsprocedure worden de vonnissen van het CAS in eerste-aanlegprocedures in beginsel juist weer niet openbaar gemaakt, tenzij partijen zulks zijn overeengekomen of de voorzitter van de Ordinary Arbitration Division zulks heeft besloten. Een partij is echter wel nog gerechtigd om binnen 45 dagen na ontvangst van het CAS-vonnissen, een verzoek tot interpretatie te doen indien de motivatie onduidelijk, incompleet of bijvoorbeeld tegenstrijdig is,⁵² tenzij echter weer binnen een periode van 30 dagen na ontvangst van het originele vonnis een verzoek tot vernietiging bij het Zwitserse Federale Hof is ingesteld.⁵³

De limitatieve gronden voor vernietiging zijn opgenomen in artikel 190 paragraaf 2 PILA, zoals dat ook geldt voor artikel 1065 Rv in Nederland. Echter, een relevant verschil is wel dat in Nederland eerst het gerechtshof oordeelt over een vordering tot vernietiging en daarna de Hoge Raad.⁵⁴ In Zwitserland zal het Federale Hof zich direct al over het verzoek tot vernietiging buigen.⁵⁵ De gronden op basis waarvan een internationaal vonnis kan worden vernietigd zijn zeer beperkt, zoals dat ook in Nederland geldt. Mogelijke gronden zijn:

- een arbiter is onregelmatig aangesteld of het scheidsgerecht is onjuist samengesteld;
- het scheidsgerecht heeft ten onrechte jurisdictie aangenomen of afgewezen;
- het scheidsgerecht heeft buiten de verzoeken van partijen besloten of het scheidsgerecht heeft nagelaten over verzoeken te oordelen;
- het recht van de partijen om te worden gehoord is niet gerespecteerd; of
- het vonnis is tegenstrijdig met Zwitserse regels van openbare orde.⁵⁶

47. Zie U. Haas, 'Applicable law in football-related disputes – The relationship between the CAS Code, the FIFA Statutes and the agreement of the parties on the application of national law', *CAS Bulletin* 2015/2. Zie ook A. Rigozzi & E. Hasler, *Arbitration in Switzerland, The Practitioner's Guide*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2013. Zie o.a. CAS 2015/A/4197, 25 mei 2016.

48. Interessant is om te vermelden dat partijen in eerste-aanlegprocedures aan CAS Panels, op grond van de CAS Code, de mogelijkheid kunnen geven om *ex aequo et bono* te beslissen. Wat betreft de hogerberoepsprocedure wordt deze mogelijkheid niet geboden in de CAS Code. Zie artikel R.45 CAS Code.

49. Zie artikel R.40.2 CAS Code.

50. Zie AFT 117 II 347, 1 juli 1991.

51. Zie artikel R.59 CAS Code.

52. Zie artikel R.63 CAS Code.

53. Zie artikel R.59 CAS Code.

54. Zie artikel 1064a lid 1 Rv.

55. Zie artikel 191 lid 1 PILA.

56. Zie artikel 190 lid 2 PILA.

In 2014 en 2015 werden in totaal 27 vorderingen tot vernietiging van CAS-vonnissen ingediend bij het Zwitserse Federale Hof. In beide jaren geschiedde zulks slechts één keer met succes.⁵⁷

3.7. Kosten van de procedure

Tot slot nog de kosten van de procedure. Naast de eerdergenoemde CAS Court Office fee van CHF 1000, dient een appellant een voorschotbetaling te doen aan het CAS (behoudens indien het een disciplinaire zaak betreft, blijkens artikel R.65.2 CAS Code).⁵⁸ Deze kan in de tienduizenden Zwitserse franken lopen. Aan het einde van de procedure zullen de definitieve arbitragekosten worden vastgesteld, waarbij dan zijn inbegrepen de CAS Court Office fee, de administratieve kosten van het CAS, kosten en honorarium van de arbiters, bijdrage voor de kosten van het CAS en kosten van eventuele getuigen, experts of tolken. De voorschotbetaling wordt uiteindelijk met dit bedrag verrekend. In het eindvonnis komt uiteindelijk ook te staan welke partij wordt veroordeeld in betaling van de arbitragekosten, waarbij het Panel de in het gelijk gestelde partij eveneens een bijdrage kan toekennen voor de gemaakte juridische kosten.⁵⁹

4. Slotopmerkingen

Het is ontegenzeggelijk waar dat het CAS tegemoetkomt aan een behoefte in de internationale sportwereld. Zoals ook al in de *Pechstein*-zaak werd geoordeeld strekt het bestaan van uniforme internationale uitspraken vanuit het CAS voor alle partijen tot voordeel. Ook omdat het CAS middels zijn uitspraken wezenlijke invloed heeft binnen de internationale sportwereld (en zich ook bewust dient te zijn van deze signaalfunctie), blijft een aandachtspunt wat dat betreft dan ook het waarborgen van deze uniformiteit met betrekking tot de CAS-uitspraken (waar mijns inziens ook de publicatie van de arbitrale vonnissen een belangrijk onderdeel van is). Alhoewel CAS-arbiters in beginsel niet gehouden zijn aan eerdere beslissingen van voorgaande Panels en derhalve het beginsel van *stare decisis* in de regel ontbreekt, wordt toch wel erkend, ook in de CAS-rechtspraak zelf, dat het wel nodig is om enige lijn aan te houden in de jurisprudentie.⁶⁰

Nu juist omdat *stare decisis* in CAS-arbitrage ontbreekt en CAS Panels veelal in wisselende samenstellingen van arbiters uitspraken doen (partijen zijn zoals aangegeven immers vrij in de benoeming van arbiters), bestaat het risico dat in vrijwel identieke zaken andersluidende oordelen door CAS Panels worden geveld. In het bijzonder in de 'voetbalrechtspraak' is het voorgekomen, zij het incidenteel, dat CAS Panels in vrijwel identieke zaken

andersluidende opvattingen hebben ten aanzien van fundamentele en basale 'voetbalrechtsvragen'. Eerder was al geconstateerd in dit artikel dat de 'voetbaljurisprudentie' van het CAS in hogerberoepszaken ten aanzien van het toepasselijk recht niet altijd eensluidend is geweest, met name niet indien partijen een expliciete rechtskeuze hebben gemaakt voor een bepaald nationaal rechtssysteem. Tot op zekere hoogte vallen afwijkingen te rechtvaardigen, maar in het kader van de rechtszekerheid en uniformiteit mag van CAS Panels wel verwacht worden dat met betrekking tot deze kwesties eenduidig wordt opgetrokken c.q. recht wordt gesproken om te voorkomen dat haaks op elkaar staande vonnissen worden gewezen. Wellicht is hier ook een taak weggelegd voor de secretaris-generaal van het CAS, die Panels, zoals aangegeven, kan wijzen op fundamentele en principiële kwesties voorafgaand aan de ondertekening. Enige koersvastheid is geboden, alleen al omdat de internationale sportrechtpraktijk zich daarmee kan instellen op een bepaalde juridische situatie, waarmee het internationale sportrecht ook weer verder vooruit kan worden geholpen.

Alhoewel het CAS zich ook in de toekomst verder zal moeten blijven professionaliseren en ongetwijfeld nog een aantal malen onder vuur zal worden genomen, is de rol die het CAS vandaag de dag voor de internationale sportgemeenschap vervult desalniettemin van zeer groot belang, zoals ook in vrijwel alle – ook in de voor het CAS negatieve – rechterlijke uitspraken, waarin de onafhankelijkheid van het CAS aan bod kwam, wordt erkend. Ondanks de tekortkomingen die er ongetwijfeld nog zijn, wordt het CAS door velen met recht gezien als een onafhankelijk arbitrage-tribunaal met sportspecifieke kennis en wereldwijde erkenning.

57. Zie F. Dasser & P. Wójtowicz, 'Challenges of Swiss Arbitral Awards – Updated and Extended Statistical Data as of 2015', *ASA Bull.* 2/2016. Zie tevens de eerder aangehaalde bijdrage van D. Koolaard, 'Geschilbeslechting en Tuchtrect', in: G.A. Hahn & S.F.H. Jellinghaus (red.), *Capita Selecta Sportrecht*, Apeldoorn: Maklu 2018.

58. Zie artikel R.64 CAS Code.

59. Zie artikel 65.4 CAS Code.

60. Zie o.a. CAS 2004/A/628, 28 juni 2004 en CAS 2008/A/1545, 16 juli 2010.